

KLP INSTRUMENTI UN TO REFORMAS

Kopējā lauksaimniecības politika (KLP) laika gaitā ir piedzīvojusi piecas lielas reformas, un jaunākās reformas ir īstenotas 2003. gadā (vidusposma pārskats), 2009. gadā (“veselīguma pārbaude”) un 2013. gadā (2014.–2020. gada finanšu shēmas periods). Debates par laikposmā pēc 2020. gada īstenojamo KLP aizsākās 2016. gadā, un attiecīgie likumdošanas priekšlikumi tika iesniegti 2018. gada jūnijā.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību 38.–44. pants. Regulas (ES) Nr. 1303/2013, Nr. 1304/2013, Nr. 1305/2013, Nr. 1306/2013, Nr. 1307/2013 un Nr. 1308/2013 (OV L 347, 20.12.2013.)

MĒRĶI

Secīgās KLP reformas ļāva pielāgot izmantotos mehānismus, lai sasniegtu Līgumā noteiktos mērķus (sk. faktu lapu [3.2.1.](#)). Ar jaunāko no reformām cita starpā tika noteikti arī jauni KLP mērķi (Regulas (ES) Nr. 1306/2013 110. panta 2. punkts): ekonomiskie mērķi (ar rentablu lauksaimniecisko ražošanu garantēt pārtikas nodrošinājumu, uzlabot konkurētspēju un vērtības sadali pārtikas apgādes ķēdē), vides mērķi (ilgtspējīgi izmantot dabas resursus un cīnīties ar klimata pārmaiņām) un teritoriālie mērķi (nodrošināt lauku reģionu ekonomikas un sociālo attīstību).

SASNIEGUMI

A. 1992. gada reforma – lielās pārmaiņas

Jau kopš KLP pirmsākumiem 1962. gadā ir īstenoti mērķi, kas tai ir noteikti attiecībā uz pārtikas nodrošinājuma garantēšanu. Ar augsto atbalsta cenu politiku (salīdzinājumā ar pasaules tirgus cenām) un neierobežoto iepirkuma garantiju politiku KLP sāka aizvien vairāk veicināt ražošanas pārpalikumu veidošanos. Lai izlīdzinātu pieprasījuma un piedāvājuma pieaugošo atšķirību un pārvaldītu lauksaimniecības izdevumus, Padome nolēma radikāli mainīt KLP, cenu aizsardzības sistēmu aizstājot ar ienākumus kompensējošu atbalstu sistēmu.

Zaudējumi, kas radās pēc ievērojama galveno kultūraugu garantēto cenu samazinājuma, tika pilnībā kompensēti ar tiešo atbalstu par hektāru. Lopkopības jomā liellopu gaļas cenas pazemināšanās tika kompensēta, piešķirot pabalstu par katru liellopu. Saskaņā ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas noteikto atbalsta klasifikāciju

šāds tiešais atbalsts par hektāru un par katru liellopu ir zilās grupas atbalsts (sk. faktu lapu [3.2.7.](#)).

B. Programma Agenda 2000 – jauns posms, kas papildina 1992. gada reformu Eiropadome 1997. gadā savā sanāsmē Luksemburgā paziņoja, ka Eiropas lauksaimniecībai ir jābūt daudzfunkcionālai, ilgtspējīgai, konkurētspējīgai un līdzsvarotai visā ES teritorijā, un attiecīgi noteica jaunās reformas stratēģisko mērķi. Eiropadomes 1999. gada 24. un 25. marta sanāsmē Berlīnē tika panākta vienošanās, saskaņā ar kuru reformas pamatā bija galvenokārt šādi elementi:

- jauna iekšējo cenu izlīdzināšana salīdzinājumā ar pasaules cenām, to daļēji kompensējot ar tiešo atbalstu ražotājiem;
- vides aizsardzības nosacījumu ieviešana (ekoloģiskā nosacītība) atbalsta piešķiršanai dalībvalstīs un tiesības to samazināt (modulācija), lai finansētu lauku attīstības pasākumus;
- saskaņā ar 1996. gada Korkas konferences secinājumiem spēkā esošo strukturālo pasākumu pastiprināšana atbilstīgi jaunajai lauku attīstības politikai, kas bieži dēvēta par KLP otro pīlāru (sk. faktu lapu [3.2.6.](#));
- budžeta stabilizācija ar stingru finanšu shēmu laikposmam no 2000. līdz 2006. gadam.

C. 2003. gada jūnija reforma – ceļā uz KLP, kuras pamatā ir atsaistītais atbalsts

Berlīnes augstākā līmeņa sanāksmes laikā 1999. gadā 15 ES dalībvalstis, pieņemot priekšlikumus par reģionālās politikas reformu programmu *Agenda 2000*, aicināja Komisiju 2002. gadā veikt vidusposma pārskatīšanu, lai novērtētu jaunāko no KLP reformām. Šis vidusposma pārskatīšanas process galu galā kļuva par līdz šim vērienīgāko KLP reformu, un tam bija četri galvenie mērķi: vairāk piesaistīt Eiropas lauksaimniecību pasaules tirgiem, sagatavoties Eiropas Savienības paplašināšanai, veiksmīgāk apmierināt sabiedrības jaunās prasības vides aizsardzības un produktu kvalitātes jomā (ņemot vērā sabiedrības satraukumu vairāku secīgu sanitāro krīžu dēļ) un padarīt KLP atbilstīgāku trešo valstu prasībām.

Savienības dalībvalstu lauksaimniecības ministri 2003. gada 26. jūnijā Luksemburgā panāca vienošanos, ar ko būtiski reorganizēja KLP un ieviesa vairākus jaunus principus un mehānismus:

- atbalsta atsaistīšana no saražotajiem apjomiem – tas tiek darīts, lai sekmīgāk dotu ievirzi saimniecībām atkarībā no situācijas tirgū un lai mazinātu lauksaimnieciskās ražošanas un tirdzniecības kropļojumus. Šis atsaistītais atbalsts pārtapa par vienreizējo saimniecības maksājumu shēmu, kuras pamatā ir ienākumu stabilitāte;
- savstarpējā atbilstība (angļu valodā *cross-compliance*), kas nozīmē, ka vienreizējie atsaistīta atbalsta maksājumi ir pakārtoti ar vides aizsardzību un sabiedrības veselību saistītiem kritērijiem, šādi ņemot vērā Eiropas iedzīvotāju vēlmes;
- saderība ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas noteikumiem attiecībā uz to, ka atbalsta atsaistīšanas galamērķis ir veicināt vienreizējo maksājumu shēmas iekļaušanu zaļajā grupā (sk. faktu lapu [3.2.7.](#));

- saimniecībām piešķirto maksājumu saņemšanas tiesību publiska pārdale ar diviem iepriekšējiem mehānismiem: modulācija, kura ļauj pārvietot līdzekļus starp abiem KLP pīlāriem, lai stiprinātu lauku attīstību, un reģionāla atsaistīšanas modeļa iespējamā ieviešana, kas maksājumus par hektāru ļautu saskaņot atbilstīgi teritoriāliem kritērijiem;
- finanšu disciplīna – princips, kurš vēlāk iestrādāts finanšu shēmā 2007.–2013. gadam (OV C 139, 14.6.2006.) un saskaņā ar kuru KLP pirmā pīlāra budžets tiek iesaldēts un ir noteikti ikgadējie obligātie maksājumu griesti;
- visbeidzot, 2007. gadā tika izveidota vienota tirgu kopīgā organizācija (vienotā TKO), ar ko kodificē 21 spēkā esošo tirgu kopīgās organizācijas (TKO) regulējuma mehānismu (Regula (EK) Nr. 1234/2007, OV L 299, 16.11.2007.).

D. “Veselīguma pārbaude” 2009. gadā – 2003. gada reformas konsolidācija

Padomes 2008. gada 20. novembrī apstiprinātajā “veselīguma pārbaudes” procesā tika pārskatīti daudzi pēc 2003. gada KLP reformas īstenotie pasākumi. “Veselīguma pārbaudei” bija šādi mērķi:

- pastiprināt pilnīgu atbalsta atsaistīšanu, pakāpeniski atceļot pēdējos ražošanai piesaistītos maksājumus un iekļaujot tos vienreizējo saimniecības maksājumu shēmā;
- daļēji pārgrupēt pirmā pīlāra līdzekļus lauku attīstības vajadzībām, palielinot tiešā atbalsta modulācijas likmi;
- padarīt elastīgākus valsts intervences un piedāvājumu kontroles noteikumus, lai lauksaimnieki varētu operatīvi reaģēt uz tirgus signāliem.

E. 2013. gada reforma – vispārīgāka un integrētāka pieeja

Reforma, ko īstenoja 2013. gadā, bija pēdējais KLP pielāgošanas procesa posms, un tas joprojām nav pabeigts (Regulas (ES) Nr. 1303/2013, Nr. 1304/2013, Nr. 1305/2013, Nr. 1306/2013, Nr. 1307/2013 un Nr. 1308/2013, OV L 347, 20.12.2013.). KLP pamatnostādnes laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam attiecas uz šādiem elementiem:

- atsaistītā atbalsta pārveidošana par daudzfunkcionāla atbalsta sistēmu – lauksaimniecības atbalsta atsaistīšana no ražošanas, dodot priekšroku vispārējam ienākumu atbalstam, sākās 2003. gadā, un šo posmu nomaina nākamais, kurā instrumentus piesaista konkrētiem mērķiem, neņemot vērā nekādas vēsturiskas atsauces (mērķtiecīga piešķiršana jeb angļu valodā *targeting*). Vienreizējos saimniecības maksājumus aizstāj ar sistēmu, kurā maksājumi ir veicami vairākos posmos vai līmeņos un kuru veido septiņi komponenti: 1) “pamata maksājums”, 2) “zaļais maksājums”, ko var saņemt, ja nodrošina ar vidi saistītus sabiedriskos labumus (ekoloģiskais komponents), 3) papildu maksājums jaunajiem lauksaimniekiem, 4) pārdalošais maksājums, ar ko iespējams palielināt atbalstu par saimniecības pirmajiem hektāriem, 5) papildu atbalsts ienākumiem apgabalos, kuros pastāv īpaši dabas ierobežojumi, 6) ražošanai piesaistīta palīdzība un, visbeidzot, 7) vienkāršota sistēma mazajiem lauksaimniekiem. Jaunais atbalsts par hektāru ir paredzēts tikai aktīviem lauksaimniekiem (sk. faktu

lapu [3.2.5.](#)). Turklāt ir paredzēts, ka katrai dalībvalstij pieejamie tiešie maksājumi tiks pakāpeniski pielāgoti tā, lai līdz 2019. gadam visi saņemtu minimālo maksājumu EUR par hektāru (tā dēvētais ārējās konverģences process);

- abu KLP pīlāru konsolidēšana – pirmais pīlārs, ar ko tiek finansēts tiešais atbalsts un tirgus pasākumi un par ko pilnībā atbild Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonds (ELGF), un otrais pīlārs, ar ko līdzfinansēšanas kārtībā tiek atbalstīta lauku attīstība. Tiešā atbalsta modulācija otrajam pīlāram ir pārtraukta un aizstāta ar pamata maksājumu obligātu samazināšanu, sākot no 150 000 EUR (pakāpeniska samazināšana). Tika palielināts arī elastīgums starp pīlāriem – kopš 2015. gada dalībvalstīm ir iespēja sākotnēji piešķirtos līdzekļus pārvietot no viena pīlāra uz otru (dažās valstīs no pirmā uz otro pīlāru, nepārsniedzot 15 %, un no otrā uz pirmo pīlāru, nepārsniedzot 25 %) (sk. faktu lapu [3.2.5.](#));
- vienotā TKO instrumentu konsolidācija kļūst par drošības tīkla funkciju tikai cenu krīzes un tirgus traucējumu gadījumā. Turklāt ir apstiprināta visu piedāvājuma kontroles pasākumu atcelšana – 2017. gada septembrī ir beidzis darboties cukura kvotu režīms, un vīnogulāju stādīšanas tiesības 2016. gadā ir aizstājusi atļauju sistēma. Pirms jaunās bezkvotu “piena shēmas”, kas ir spēkā no 2015. gada, tika pieņemta piena nozares tiesību aktu minipakete (Regula (ES) Nr. 261/2012, OV L 94, 30.3.2012.). Turklāt jaunā vienotā TKO nodrošina jaunu krīzes rezervi, kas ļauj reaģēt uz iespējamiem tirgus traucējumiem (sk. faktu lapu [3.2.4.](#));
- tiks īstenota integrētāka, mērķtiecīgāka un uz teritoriju vairāk vērsta pieeja lauku attīstībai – ir paredzēts lauku pasākumus labāk koordinēt ar pārējiem struktūrfondiem (sk. faktu lapu [3.1.1.](#)). Ir vienkāršots pašreizējo otrā KLP pīlāra instrumentu plašais klāsts, lai galveno uzmanību pievērstu konkurētspējai, jauninājumiem, uz zināšanām balstītai lauksaimniecībai, jaunu lauksaimnieku darbības uzsākšanai, dabas resursu ilgtspējīgai pārvaldībai un līdzsvarotai teritoriālajai attīstībai (sk. faktu lapu [3.2.6.](#)).

Pēc 2013. gadā pieņemtajiem lēmumiem ir veikti daži pasākumi, lai pielāgotu tiesisko regulējumu, ņemot vērā institucionālus, ekonomiskus un ar budžetu saistītus apsvērumus. Lai samazinātu piedāvājumu un pārvarētu cenu krīzi, ko 2015. gadā pēc kvotu atcelšanas pārcieta Eiropas lauksaimnieki, 2016. gadā tika pieņemta otrā piena nozares tiesību aktu pakete (OV L 242, 9.9.2016.). Turklāt 2016. gada septembrī Komisija rīkoja tā dēvēto otro Korkas konferenci (*Cork 2.0*) un atsāka debates par lauku attīstības politiku laikposmā pēc 2020. gada (sk. faktu lapas [3.2.6.](#) un [3.2.9.](#)). Tāpat arī Komisija ierosināja veikt dažus pasākumus, lai vienkāršotu KLP pamataktus (*Omnibus* regula) (sk. faktu lapu [3.2.9.](#)), izmantojot 2014.–2020. gada daudzgadu finanšu shēmas vidusposma pārskatīšanas procesu (sk. faktu lapas [1.4.3.](#) un [3.2.2.](#)). Līdz 2017. gada beigām attiecīgo pasākumu īstenošana bija noslēgusies un tika publicēta jaunā regula (Regula (ES) 2017/2393, OV L 350, 29.12.2017.). Turklāt 2016. gada novembrī galīgo ziņojumu iesniedza 2016. gada janvārī izveidotā Lauksaimniecības tirgu jautājumu darba grupa, izklāstot savus apsvērumus par to, kā uzlabot pārtikas aprites un lauksaimniecības tirgu regulējumu, un šiem ierosinājumiem būtu jātop par likumdošanas priekšlikumiem. Visbeidzot, 2017. gada novembrī Komisija nāca klajā ar paziņojumu par pārtikas un lauksaimniecības nākotni, 2018. gada

maijā piedāvāja daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam un 2018. gada jūnijā iesniedza attiecīgos likumdošanas priekšlikumus, tā aizsākot laikposmā pēc 2020. gada īstenojamās KLP reformas procesu (sk. faktu lapu [3.2.9.](#)).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Eiropas Parlaments ir kopumā atbalstījis visas KLP reformas. Tas jo īpaši ir atbalstījis lielāko daļu Komisijas 2003. gada reformas nostādņu, piekrītot daļējai atbalsta atsaistīšanai un noraidot atbalsta maksājumu pakāpenisku samazināšanu (2003. gada 5. jūnija rezolūcija [P5_TA\(2003\)0256](#), OV C 68, 18.3.2004.). Cita starpā Parlaments no jauna pieprasīja īstenot pilnīgu koplēmumu lauksaimniecības politikas jautājumos, un šis mērķis tika sasniegts līdz ar Lisabonas līguma stāšanos spēkā (sk. faktu lapas [1.1.5.](#) un [3.2.1.](#)).

Debates par KLP nākotni pēc 2013. gada parlamentārā līmenī tika uzsāktas vēl pirms Komisijas paziņojuma un likumdošanas priekšlikumu iesniegšanas. Pamatojoties uz patstāvīgo ziņojumu, Parlaments 2010. gada 8. jūlijā pieņēma rezolūciju (OV C 351 E, 2.12.2011., 103. lpp.). Deputāti noteica savus jaunās 21. gadsimta KLP prioritāros virzienus, proti: pārtikas nodrošinājums, godīga tirdzniecība, lauksaimnieciskās darbības saglabāšana visā Savienības teritorijā, pārtikas produktu kvalitāte, bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un vides aizsardzība, taisnīga atlīdzība par lauksaimnieku sniegtajiem sabiedriskajiem labumiem un, visbeidzot, lauku attīstība, kuras pamatā ir videi saudzīgu darbvieta izveide. Šos virzienus apstiprināja ar 2011. gada 23. jūnija rezolūciju par Komisijas paziņojumu par KLP 2020. gada perspektīvā (OV C 390 E, 18.12.2012., 49. lpp.).

Eiropas Parlaments ir grozījis tiesību aktu priekšlikumus par KLP laikposmam pēc 2013. gada, un šie grozījumi kļuva par mandātu sarunām ar Padomi (2013. gada 13. marta rezolūcijas [P7_TA\(2013\)0084](#), [P7_TA\(2013\)0085](#), [P7_TA\(2013\)0086](#) un [P7_TA\(2013\)0087](#)). Ar šādu pamatojumu un pēc vairāk nekā četrdesmit trīspusēju sarunu kārtām tika panākta politiska vienošanās, un Eiropas Parlaments 2013. gada 20. novembrī uzreiz pēc 2014.–2020. gada finanšu tiesību aktu paketes pieņemšanas puda savu viedokli par jaunajām lauksaimniecības regulām (rezolūcijas no [P7_TA\(2013\)0490](#) līdz [P7_TA\(2013\)0494](#), OV C 436, 24.11.2016., 270.-280. lpp.).

Ņemot vērā Apvienotās Karalistes izstāšanos, Eiropas Parlaments jau ir sācis strādāt pie laikposmā pēc 2020. gada īstenojamās KLP reformas. Faktiski 2020. gada jūnija plenārsēdē pirmajā lasījumā tiks balsots par grozījumiem, kas ierosināti Komisijas priekšlikumos (sk. faktu lapu [3.2.9.](#)).

Albert Massot
02/2020

